

δὲ ὑπ' αὐτὸ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ὁ Ἀγάπιος, ὅστις ἄλλως τε εἶχε διαφόρους γραμματικούς κατὰ καιροὺς παρ' αὐτῷ (94, στίχ. 35). Διὰ τρίτης χειρὸς ἐγράφη τὸ Verso. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα, διὰ χειρὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ δωρεοδόχου, τοῦ Νικολάου. Ἐγράφη δέ, καθ' ἃ ρητῶς ἀναφέρεται, ἓνα καὶ πλεόν μῆνα μετὰ τὴν σύνταξιν καὶ ὑπογραφὴν τοῦ κειμένου.

- 1 Ἰ Διὰ τοῦ παρόντος ἐνυπογράφου, καὶ ἐνσφραγίστου ἀποδεικτικοῦ ἡμῶν) γράμματος δηλο-
- 2 ποιούμεν, ὅτι τὰ ἅπερ ἔχομεν εἰς σίφνον σταλέντια πράγματα, αὐτὰ ταῦτα
- 3 ἀφίνομεν καὶ καταλείπομεν τῷ ἀνεπιῶ ἡμῶν νικολάῳ ἀποκαθιστῶντες πληρε-
- 4 ξούσιον οἰκοκύρην ἐκείνων, μηδενὸς ἄλλου συγγενοῦς ἐναντιουμένου ἢ ἀντιλέγοντος αὐτόν,
- 5 εἰμὴ μόνον, ἐὰν οἰκειοθελῶς, καὶ αὐθαιρέτῳ γνώμῃ θελήσῃ δοῦναί τ(ῶν) πραγμάτων
- 6 ἐκείν(ων) καὶ τῇ αὐταδέλφῃ αὐτοῦ μαρίᾳ. ὅθεν καὶ εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο
- 7 καὶ τὸ παρὸν ἡμῶν) ἐνυπόγραφον, καὶ ἐ(ν)σφραγίστον ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα,
- 8 καὶ ἐδόθη τῷ ἀνεπιῶ ἡμῶν νικολάῳ

9

, αψ' δ' ἡ σεπτεμβρίου ε

2^a X. 10

Ἰ ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος βεβαιοῖ :

Verso

- 3^a X. 1 γράμμα διὰ τὰ πράγματα ὁποῦ
- 3 ἔχω εἰς σίφνον ἡ αψ' δ' ὁκτωβρ
- < ιβ

85

Κοινὴ χρεωστικὴ ὁμολογία Σίφνου

Φύλλον χαρτου
0,330×0,230

1784, Δεκεμβρίου 2
Σίφνος

Ἱερεῖς, προεστῶτες, ἐπίτροποι, οἰκοκύρηδες καὶ ὅλος ὁ κοινὸς λαὸς τῆς νήσου Σίφνου ὁμολογοῦν διὰ τοῦ παρόντος ὅτι ἔλαβον παρὰ τοῦ ἁγίου Κυζίκου Ἀγαπίου Γρουπάρη δάνειον διὰ τὸ κοινὸν τῆς Σίφνου ἐκ πέντε πουργίων ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους ὅρους.

Τὸ κεφάλαιον παρέχεται ὡς δάνειον εἰς τὸ διηνεκές. Ὡς τόκος ὀρίζονται γρόσια τεσσαράκοντα κατὰ πουγγίον ἑτησίως. Οἱ δεδουλευμένοι τόκοι θὰ καταβάλλωνται, ἐφ' ὅσον ζῇ, εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἀγάπιον. Μετὰ τὸν θάνατόν του οὐδεὶς ἐκ τῶν συγγενῶν θὰ δύναται νὰ ἔχῃ οἰανδήποτε ἀξίωσιν ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου, ὅπερ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ ὡς δάνειον εἰς τὴν κοινότητα εἰς τὸ διηνεκές. Τοῦναντίον, ἐκπρόσωπος τῶν συγγενῶν του, διορισθησόμενος ὑπ' αὐτοῦ, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐκάστοτε ἀρχιερέως, τοῦ διδασκάλου τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ τῶν προεστώτων τῆς νήσου θὰ εἰσπράττουν τοὺς δεδουλευμένους τόκους, ἐξ ὧν ἑκατὸν μὲν γρόσια θὰ διαθέτουν πρὸς προίκισιν μιᾶς ἀπόρου παρθένου, πενήκοντα πρὸς συντήρησιν ἑνὸς ἀπόρου μαθητοῦ, τὰ ὑπόλοιπα δὲ θὰ λαμβάνῃ ἐκεῖνος ἐκ τῶν συγγενῶν του ὅστις θὰ προΐσταται ἐκάστοτε καὶ θὰ φροντίζει περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τῆς ἐπικαλουμένης Βασάλου. Ταῦτα θὰ διαθέτῃ οὗτος πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἡμερινοῦ τοῦ ναοῦ τούτου, διὰ τὰ ἔξοδα τῆς κληροδοσίας τοῦ ἐπιταφίου τῆς Ἐλεούσης, τὸ περισσεύμα δὲ θὰ ἐξοδεύῃ πρὸς καλλωπισμὸν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Οἱ ἀνωτέρω πάντες, οἱ καὶ ὑπογράφοντες, ἐκφράζοντες τὰς αἰωνίας αὐτῶν εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν πάντοτε ἀρωγὸν ἐλθόντα εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἀγάπιον, ὁμολογοῦν ὅτι ἔλαβον τὰ ἀνωτέρω πέντε πουγγία εἰς κοινὴν χρεῖαν τῆς νήσου καὶ ὑπόσχονται νὰ τηρήσουν καὶ ἐκτελέσουν τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀγαπίου τιθεμένους ὅρους καὶ νὰ καταβάλλουν τοὺς τόκους ἐκ διακοσίων γροσίων ἑτησίως, τόσον ἐν ζωῇ ὅσον καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ. Συντάσσουν, σφραγίζουν διὰ τῆς σφραγίδος τῆς κοινότητος τὸ παρὸν καὶ παραδίδουν αὐτὸ εἰς τὴν πανιερότητά του πρὸς ἀσφάλειαν.

Παρατηρητέον ὅτι οἱ ὑπογράφοντες τὸ ἔγγραφον ἀνήκουν εἰς ὠρισμένας οἰκογενείας· ἦτοι εἰς τὰς οἰκογενείας Μπάου, Γρυλάρη, Μάτζα, Ντεπάστα. Μεμονωμένοι εἶναι μόνον ὁ πρωτόπαππας Βερνίκος (στίχ. 27), ὁ Γεώργιος Νολφῆς, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιός. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ὅστις εἶναι γραφεὺς καὶ μάρτυς (στίχ. 39-40), εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν 16, 50, 54, 59. Ἐν τῷ 50 τοῦ ἔτους 1895 ὑπογράφει ὡς *καντζιλιέρης*· εἰς τὸ παρὸν ἀπλῶς ὡς *γραφεὺς*. Εἶναι παράδοξον διατί, καίτοι τὸ ἔγγραφον εἶναι, ἀσφαλῶς, ἐπίσημον, διότι εἶναι τοῦ *κοινοῦ* τῆς Σίφνου, ἐφ' ὅσον τὸ ὑπογράφουν *ιερεῖς, προεσιῶτες, ἐπίτροποι, οἰκοκύρηδες καὶ ὅλος ὁ κοινὸς λαὸς* (στίχ. 2) καὶ εἶναι ἐσφραγισμένον διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ *κοινοῦ* (στίχ. 23), δὲν συντάσσεται ὑπὸ τοῦ *καντζιλιέρη*. Ἴσως νὰ μὴ ἀπητεῖτο τοῦτο, ἐφ' ὅσον τὸ ἔγγραφον εἶναι τοῦ *κοινοῦ*. Θὰ ἡδύνατο μάλιστα νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ *καντζιλιέρης*, καταλεγόμενος μεταξὺ τῶν ἀρχῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ συνυπογράψῃ ἐν τῇ ιδιότητι του ταύτῃ, μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων. Καὶ ὑπάρχει μὲν ἐν στίχῳ 35 ἡ ὑπογραφή προσώπου τινὸς καλουμένου Ἀντωνίου νοιάρη, ἥτις θὰ ἡδύνατο νὰ γεννήσῃ τὴν ὑπόψιν ὅτι οὗτος εἶναι *νοιάρης*, παραφθαρείσης τῆς λέξεως κατὰ τὴν ὑπογραφὴν. Ἀλλ' ἐνῷ ἀμφιβάλλω ἐὰν οὗτος ἦτο εἰς ἐκ τῶν πολλῶν κατοίκων τῆς Σίφνου, ἀντιπροσω-

πεύων τὸν κοινὸν λαὸν τῶν κατοικούντων τὴν νῆσον Σίφνον (στίχ. 2 - 3), διότι ὁ μετ' αὐτὸν ὑπογράφων Βιτώριος Μάτζας (στίχ. 37) εἶναι προφανῶς μέλος τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερουσῶν τῆς νήσου, μοῦ εἶναι δύσκολον νὰ δεχθῶ, ὅτι, ἐὰν οὗτος ἦτο νοτάριος, θὰ ὑπέγραφε προτελευταῖος σχεδὸν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὑπογραφόντων. Διότι τὸ ἔγγραφον ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ὑπογράφωντες αὐτό, πράττουσι τοῦτο κατὰ σειρὰν ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας καὶ θέσεως, ἣν κατέχουν ἐν τῇ διοικήσει τῆς κοινότητος καὶ τῇ κοινωνίᾳ, ὡς περίπου ὁρίζονται ἐν τῷ στίχῳ 2. Ἐκτὸς τούτου δυνατὸν τὸ νοτάρης νὰ εἶναι ὄντως ἐπώνυμον καὶ ὀρθῶς ἔχει ἡ ὑπογραφή. Ἄλλως τε ὁ ὅρος νοτάριος δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα τῆς συλλογῆς μας πρὸς ὑποδήλωσιν τοῦ γραμματέως τῆς καντζιλαρίας ἢ τοῦ συμβολαιογράφου. Οὗτος καλεῖται πάντοτε *καντζιλιέρης*. Εἶναι ἐπίσης παρατηρητέον, ὅτι διὰ τοῦ κοινῆ ὁμολογία τοῦ στίχου 23 νοεῖται ἡ ὁμολογία τοῦ κοινοῦ· διὰ τοῦ ἰκεσία κοινῆ τῶν στίχων 17 - 18, ἡ ἰκεσία τοῦ κοινοῦ· διὰ τοῦ εἰς κοινὴν χρείαν τοῦ στίχου 19, νοεῖται εἰς χρείαν τοῦ κοινοῦ (τοῦ ἐδικοῦ μας νησίου)· ὁμοίως ἐν στίχῳ 22. Διὰ τοῦτο ἐναλλάσσονται αἱ διατυπώσεις ἐν στίχῳ 6: δοῦναι δάνεια εἰς τὸ κοινὸν Σίφνον· ἐπίσης ἐν στίχοις 6 - 7: νὰ διατηροῦνται ἀμετακίνητα (ἐνν. τὰ πουργία) ἐπάνω εἰς τὸ κοινόν νὰ λαμβάνῃ τὸ δεδουλευμένον τοῦτο διάφορον παρὰ τῆς κοινότητος, ἐν στίχῳ 8. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι διὰ τῆς φράσεως: καὶ ὅλος ὁ κοινὸς λαὸς οἱ κατοικοῦντες τὴν νῆσον Σίφνον, δὲν νοεῖται ὁ λαὸς ὁ ἀνήκων εἰς τὴν κατωτέραν τάξιν τῆς σιφνιακῆς κοινωνίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἀνωτέραν τὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν *ἱερέων, προεσιώτων, ἐπιτρόπων καὶ οἰκοκύρηδων*, οἵτινες ἦσαν ἀπλῶς οἱ ἐν τέλει. Ἀποκρούω, δηλ., τὸ ἐκ τοῦ ἔγγραφου 624 παρὰ I. ΒΙΣΒΙΖΗ, *Ἡ πολιτικὴ Δικαιοσύνη κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν μέχρι τοῦ Καποδιστρίου*, Ἀθῆναι 1941, δυνάμενον νὰ συναχθῇ συμπέρασμα, ὅτι ὁ λαὸς ἐν Σίφνῳ διηρεῖτο εἰς δύο τάξεις, ἐφ' ὧν διάφοροι ἴσχυον κανόνες (σελ. 495). Τοῦναντίον διὰ τῆς ἀνωτέρω φράσεως νοεῖται ὁ λαὸς ὁ κατοικῶν τὴν νῆσον Σίφνον καὶ ἀποτελῶν ὁμοῦ μετὰ τῶν *ἱερέων κλπ.* τὸ κοινὸν ταύτης. Μαρτυρίαν περὶ τοῦ ὅτι ὁ πληθυσμὸς ἐν Σίφνῳ δὲν διηρεῖτο εἰς τάξεις, ἀλλ' ὅτι ἡ διαίρεσις εἶχε σχέσιν μὲ τὴν περιουσιακὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἐκ ταύτης ἀπορρέουσας ὑποχρεώσεις πρὸς εἰσφοράν· βλέπε τὸ ἔγγραφον παρὰ Α. ΛΙΓΝΩ, *Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας 1778 - 1832*, 2, Πειραιεὺς 1921, σελ. 145, τοῦ ἔτους 1804, ἐν ᾧ λέγεται ὅτι: *ἔτι παρακαλοῦμεν, αὐθέντα, ὅταν ἔρχονται ἄνθρωποι, κοινοῦντες ἀγωγὴν καθ' ἐτέρων, ἂν δὲν ἔχουν ἀποδεικτικὸν ἐνσφράγιστον τῆς κοινότητός μας, οἱ τοιοῦτοι ὁποιασδήποτε τάξεως εἶναι, εἴτε ἐκ τῶν οἰκοκυραίων, εἴτε ἐκ τῶν πτωχῶν, νὰ μὴ εἰσακούωνται,* Ἀποκλείεται δέ, νομίζω, ὁ πληθυσμὸς, νὰ ἦτο ἐν Σίφνῳ ἄλλως διηρημένος ἢ ἐν Ὑδρᾷ ὅπου ἡ διαίρεσις ἦτο καταφανῶς περιουσιακὴ.

Ἡ ὑπογραφή τοῦ ἔγγραφου ὅχι μόνον ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ κοινοῦ ὡς τῶν ἐκπροσώπων αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ τῶν *ἱερέων, τῶν προεσιώτων, τῶν οἰκοκύρηδων καὶ τινων ἐκπροσώπων τοῦ λαοῦ τοῦ κοινοῦ*, ὀφείλεται, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐτόνισα (15, 16, 17), εἰς τὴν

μὴ πλήρη διαμόρφωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ κοινοῦ ὡς νομικοῦ προσώπου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀνάγκη ὅπως δεσμευθῶσιν οἱ πάντες καὶ ἰδιαιτέρως οἱ προεσιῶτες καὶ οἱ οἰκοκύρηδες, οἵτινες καὶ οἱ πλέον φερέγγυοι ἦσαν, ὑποσχόμενοι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων ὑφ' οὓς παρείχε τὰ χρήματα ὁ Ἀγάπιος. Οὐδὲ δύναται ν' ἀντιταχθῇ εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ παράταξις τῶν ὑπογραφῶν τόσων προσώπων γίνεται, ἵνα ἐκφρασθῇ ἡ πρὸς τὸν Ἀγάπιον εὐγνωμοσύνη τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τὸ πανηγυρικώτερον. Διότι τοῦτο ἡδύνατο νὰ γίνῃ, ὡς ἄλλως τε καὶ σήμερον, δι' ἐγγράφου τῶν ἐπιτρόπων, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι οὗτοι ἐξεπροσώπουν πλήρως τὸ κοινόν.

Τὸ ἐγγραφον αὐτοχαρακτηρίζεται κοινὴ χρεωστικὴ ὁμολογία (στίχ. 23 - 24). Ἄλλως τε ἐν στίχ. 6 γίνεται λόγος περὶ δοῦναι δάνεια καὶ ἐν στίχ. 19 ὁμολογεῖται ὅτι τὰ χρήματα ἐλήφθησαν εἰς κοινὴν χρεῖαν τοῦ ἐδικοῦ μας νησίον. Περὶ τοῦ ὅτι ἡ παροχὴ τῶν χρημάτων ἐπὶ τόκῳ καταβαλλομένων εἰς αὐτὸν τὸν Ἀγάπιον, ἐφ' ὅσον ζῇ, ἀποτελεῖ δάνειον, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. Διὰ τοῦτο λέγεται ἐν ἀρχῇ ὅτι εἰς τὰς εὐεργεσίας, ἃς ἔκαμε πρὸς τὴν πατρίδα του ὁ Ἀγάπιος, βούλεται ἔτι προσθῆναι, καὶ δοῦναι δάνεια πέντε πουνγία καὶ νὰ λαμβάνῃ τὸ δεδουλευμένον διάφορον παρὰ τῆς κοινότητος ἕως οὗ ζῇ ἡ πανιερότης του (στίχ. 6 - 8). Ὁ ὅρος ὅτι τὰ ἐπὶ τούτῳ διδόμενα πέντε πουνγία δὲν εἶναι ἐπιστρεπτέα, ἀλλ' ὅτι θὰ παραμένουν ὡσὰν πάγκος, νὰ διατηροῦνται ἀμετακίνητα ἐπάνω εἰς τὸ κοινόν, τὸ δὴ λεγόμενον εἰς αἰῶνα αἰῶνος (στίχ. 6 - 7) δὲν μεταβάλλει τὴν φύσιν τῆς σχέσεως. Ἀφ' ἧς ὁμως ὁρίζεται, ἀπὸ τοῦ στίχου 8 καὶ ἐξῆς, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαπίου τὰ χρήματα θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν παρὰ τῇ κοινότητι, ὡς καὶ πρὶν, οἱ ἐκ διακοσίων ὁμως γροσίων ἐτήσιοι τόκοι θὰ διατίθενται διὰ τὴν προίκισιν μιᾶς ἀπόρου κόρης, τὴν συντήρησιν ἑνὸς ἀπόρου μαθητοῦ κλπ., τὸ πρᾶγμα ἀλλάσσει. Τοῦτο δὲ ἀντιλαμβανόμενοι ὅτε συντάκτης καὶ οἱ ὑπογράφωντες, ἀπὸ τοῦ στίχου 18 ἐπ., δηλοῦσιν ὅτι: *δηλοποιούμεν ὁμολογοῦντες ὅλοι κοινῶς, ὅτι ἐλάβομεν εἰς κοινὴν χρεῖαν τοῦ ἐδικοῦ μας νησίον τὰ προρρηθέντα πέντε πουνγία ἐπὶ ὑποσχέσει νὰ πληρώνωμεν κατ' ἔτος δι' αὐτὰ διάφορον διακόσια γρόσια ὁποῦ διορισθῶμεν παρὰ τῆς πανιερότητός του ζώσης, καὶ μετὰ θάνατον. Ὅθεν ὑποσχόμεθα διακρατεῖν ἀλληλοδιαδόχως καὶ οἷον αἰωνίως εἰς πάγκον. Ταλαντευόμενοι ὁμως καὶ πάλιν ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῆς σχέσεως, ἐπανέρχονται εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀντίληψιν καὶ δηλοῦσιν ὅτι ἔλαβον τὸ δάνειον ἀλλ' εἰς κοινὴν χρεῖαν (στίχ. 22). Τοιοῦτοτρόπως, ἐφ' ὅσον ἀναφέρεται ὁ σκοπὸς δι' ὃν παρέχεται τὸ δάνειον καὶ προσδιορίζεται ὁ τρόπος τῆς χρησιμοποίησεως ἢ διαθέσεώς του, ἀναβιοῖ ἡ ἐννοία τῆς χρείας, περὶ ἧς ἐν 14. Μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ χρεία ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὰ χρήματα θὰ ἀποτελοῦν πάγκον, νὰ διατηροῦνται ἀμετακίνητα ἐπάνω εἰς τὸ κοινόν, τὸ δὴ λεγόμενον εἰς αἰῶνα αἰῶνος.*

Καίτοι ἡ σπουδαιότερα διάταξις εἶναι ἡ ρυθμίζουσα τὰ τοῦ τρόπου τῆς χρησιμοποίησεως καὶ τῆς διαθέσεως τῶν χρημάτων καὶ τοῦ τόκου των μετὰ τὸν θάνατον τοῦ

Ἄγαπίου, τὸ ἐγγράφον ἐπιμένει νὰ θεωρῇ τὴν σχέσιν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς καὶ ἀδιστάκτως ὡς δάνειον. Θέλει δὲ νὰ καλύπτεται ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ δανείου δι' οὓς λόγους ἀνεπτύχθη ἐν 72 καὶ 76. Πράγματι τὸ ἐγγράφον συντάσσεται ὑπὸ τύπον ὁμολογίας ἐν ἣ τὸ δάνειον εἶναι ἀναπόδοτον, συνάπτεται οὐχὶ δι' ἄοριστον χρόνον ἀλλ' εἰς τὸ διηνεκές, τῶν πέντε πονγγίων παραμενόντων εἰς τὸ κοινὸν ὡσὰν πάγκος, ἥτοι ὡς κεφάλαιον σταθερὸν καὶ ἀναλλοίωτον. Ὑποχρεοῦται ὅμως τὸ κοινόν, ὅπως καταβάλλῃ τόκον τεσσαράκοντα γρ(όσια) τὸ κατ' ἔτος κάθε πονγγίον, ἥτοι 10%, ἅτινα θὰ διατίθενται διὰ τοὺς ἐν στίχοις 12-16 ἀναφερομένους σκοπούς. Παρέχεται δηλ. ὁμολογία περὶ τοῦ ὅτι «ὀφείλονται» πέντε πονγγία πρὸς 10% ἐτησίως, προσδιοριζομένης τῆς χρείας τοῦ τε κεφαλαίου καὶ τῶν τόκων αὐτοῦ.

Ἐν τῇ πραγματικότητι διὰ τῆς δευτέρας διατάξεως, δι' ἧς ὁρίζεται ὁ τρόπος τῆς χρησιμοποίησεως καὶ διαθέσεως τῶν διδομένων χρημάτων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄγαπίου, ἡ σχέση παύει ν' ἀποτελῇ δάνειον. Συνιστᾶται ἴδρυμα καὶ μάλιστα οὐχὶ αὐτοτελές (Γ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου*, Ἀθῆναι 1934, § 53 II)· διότι τὰ χρήματα παραμένουν εἰς ὑφιστάμενον νομικὸν πρόσωπον, ἵνα χρησιμεύσουν πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν. Τὰ ἱδρύματα ἀνεγνωρίσθησαν βεβαίως καὶ ἐρρυθμίσθησαν τὰ κατ' αὐτὰ διὰ θετικῶν διατάξεων ὑπὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐξ ἐπιβολῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις τὰ ἐνίσχυσεν· ἡ ἀποστολὴ ὅμως αὐτῶν οὐχὶ μόνον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀλλὰ καὶ μεταγενεστέρως ἦτο περιορισμένη. Περιορίζοντο ταῦτα εἰς τὴν περίθαλψιν ὀρφανῶν, γερόντων, ἀσθενῶν, ξένων. Εἶχον δὲ καὶ χαρακτῆρα θρησκευτικόν, διότι ἡ ἄσκησις τῶν εὐαγῶν αὐτῶν σκοπῶν ἀνεντίθετο εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ μοναστήρια, εἰς τὰ ὅποια κατελείπετο ἢ ἐδωρεῖτο ἢ σχετικὴ περιουσία. Ἡ διάθεσις περιουσιακῶν στοιχείων εἰς ἄλλα νομικὰ πρόσωπα πρὸς ἐκπλήρωσιν σκοπῶν, οἷους ὁρίζει ὁ Ἀγάπιος, δὲν παραδίδεται εἰς τὸ ἐπίσημον βυζαντινὸν δίκαιον ἢ ἀλλαχοῦ. Ἵνα ἀνεύρωμεν τοιούτους, πρέπει ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, ἐξ ὧν κατάγεται ὁ θεσμός, ἀποδεικνυομένου τοιουτοτρόπως ὅτι οἱ σκοποί, οὓς προέθετο ὁ Ἀγάπιος, περιεσώθησαν εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, οἷονεὶ κληρονομικῶς δικαίω. Πράγματι εἰς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον δὲν ὑφίσταται ἐν μόνον παράδειγμα περιουσίας πληροῦσης κοινωνικὸν σκοπόν, συνιστάμενον εἰς τὴν διενέργειαν *διανομῶν* εἰς ἄτομα ἐκ τῶν ἐτησίων τόκων πρὸς τοῦτο διατεθειμένων κεφαλαίων καὶ μὴ ἀνατεθειμένων εἰς ναοὺς καὶ τὰ παρόμοια. Αἴφνης εἰς ἐπιγραφὴν ἐκ Τήνου τοῦ 1^{ου} - 2^{ου} αἰῶνος μ.Χ. ἐν IG XII 5 N^ο 946, σελ. 290 (=B. LAUM, *Stiftungen in der griechischen und römischen Antike*, 2, Leipzig 1914, 60) ἀφιεροῦται χρηματικὸν κεφάλαιον ἵνα: ἐκ τῆς Βουθεσίας ἐορτῇ κατ' ἔτος | δίδωται τοῖς εὐωχῆθησομένοις ἐν τῷ ἱερῷ ἐλευθέροις Τηνίοις κατ' ἄνδρα δηνάριον. Αἱ ἐν τῷ παρόντι διατάξεις τοῦ Ἀγαπίου, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ὑπανδρεῖαν πτωχῆς παρθένου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς χρονικῆς ἀποστάσεως καὶ δεδομένου ὅτι καὶ ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ

διαθέσεως κατ' ἔτος ποσοῦ ἐκ τῶν δεδουλευμένων τόκων, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τῆς Τήνου, ὅπως ἐπίσης ἡ διάταξις τοῦ Ἀγαπίου, καθ' ἣν μέρος τῶν ἐτησίων τόκων διατίθεται νὰ κυβερνᾶται ἕνας πτωχὸς μαθητής, πρὸς τὰς περὶ τροφῶν παίδων τῆς ἐκ Σιλλύου ἐπιγραφῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Τραϊανοῦ (B. LAUM, αὐτόθι, 150). Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ ὁμοιότης τῆς φρασεολογίας τοῦ Ἀγαπίου: τὰ ὁποῖα ἡ πανιερότης του διορίζει ὥσάν πάγκος, νὰ διατηροῦνται ἀμετακίνητα... τὸ δὴ λεγόμενον εἰς αἰῶνα αἰῶνος (στίχ. 6-7), πρὸς τὴν τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιγραφῆς τῆς ἀφορώσης ἐπίσης εἰς τροφὰς παίδων, τοῦ 3^{ου} αἰῶνος π.Χ., τῆς δημοσιευομένης ἐν τῇ «Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι», 1905, σελ. 228 ἐπ. (=B. LAUM, ἔνθ' ἄνωτ., 19^a): μὴ (ἐ)ξεῖ-(να)ι δὲ αὐτῶν μη(θενὶ τὰ χρήματα ταῦτα | εἰς ἄλλ)λο τι μετε(νε)γκεῖν ἢ καταχ(ρ)ήσασθαι ἢ ἀναλῶ|σαι ἐ)κ τῶν καταλ(ει)πομένων, ἀλλ(ὰ πάντα ἀκίνητα ἔστω. Ἀντίστοιχος πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ Ἀγαπίου τοὺς ἀφορῶντας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου κλπ. τῶν στίχων 14-15 εἶναι οἱ πρὸς τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἱερῶν καὶ τὴν θυσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, δι' ἣν ἀφιεροῦνται ὠρισμένον κεφάλαιον καὶ παραδείγματα τῶν ὁποίων ἀναφέρει ὁ B. LAUM, ἔνθ' ἄνωτ., 1, Leipzig 1914, β1 ἐπ., παραθέτων τὰς ἀντιστοιχοὺς ἐπιγραφὰς ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ. Οἱ σκοποὶ ἐν ἄλλοις λόγοις, οἱ σκοπούμενοι ὑπὸ τοῦ ιδρύματος ἐν τῷ ἑλληνικῷ δικαίῳ, εἶναι πολλοὶ καὶ εὐρύτεροι τῶν τοῦ βυζαντινορωμαϊκοῦ (βλέπε διὰ τὸ ἑλληνικὸν B. LAUM, ἔνθ' ἄνωτ., 1 σελ. 65 ἐπ., 103, 112· διὰ τὸ βυζαντινὸν K. E. ZACHARIAE VON LINGENTHAL, *Geschichte des griechisch-römischen Rechts*, 2 Aufl., Berlin 1892, σελ. 205 ἐπ.). Τὴν περαιτέρω ἐπικράτησιν τῆς συνηθείας τοῦ ἀφιεροῦν ὠρισμένον κεφάλαιον καὶ δὴ ὑπὸ τύπον δανείου εἰς τὸ διηνεκές, οἱ τόκοι τοῦ ὁποίου νὰ διατίθενται εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀγαπίου ὀριζομένους σκοπούς, ὑπεβοήθησε καὶ ἡ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἐν Αἰγύπτῳ κρατήσασα συνήθεια τοῦ συνιστᾶν δωρεὰν ὡς χάριτος ἀναφαιρέτου. Παράδειγμα ὁ P. Grenf. II, (τοῦ ἔτους 247 μ.Χ.), στίχος 3 ἐπ.: χαρίζεσθ(αι) σοὶ χάριτι ἀναφαιρέτω καὶ ἀμετανοήτῳ, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ ὁ ὅρος οὐκ ἐξέσται μοι οὐ(τε) ἄλλ)λω τινὶ τῶν ἐμῶ(ν) μετελθεῖν σε περὶ τῆσδε τῆς δόσεως, πρὸς ὃν θαυμασίως ἀντιστοιχεῖ ἡ διάταξις τοῦ ἐγγράφου μας: χωρὶς νὰ ἡμπορῇ κανένας τῆς συγγενείας εἰς αὐτὰ (δηλ. τὰ πουνγγία) νὰ ἐγγίξῃ (στίχ. 9-10). (V. ARANZIO-RUIZ, *Lineamenti del sistema contrattuale nel diritto dei papiri*, Milano 1920, σελ. 12 ἐπ.· R. TAUBENSCHLAG, *The Law of Greco-roman Egypt in the light of the Papyri, 332 B.C.-640 A.D.*, 2nd ed. Warszawa 1955, σελ. 64 καὶ 400 ἐπ.).

Κουσοῦρι (στίχ. 15) εἶναι λέξις τουρκικὴ καὶ σημαίνει «ὑπόλοιπον» (βλέπε Μ. ΚΑ-

ΛΙΝΔΕΡΗ, *Τὰ λυτὰ ἔγγραφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης*, Θεσσαλονίκη 1951, σελ. 26, 3, στίχ. 11 καὶ σημείωσιν σελ. 27).

- 1 † Διὰ τῆς βεβαιώσεως τῶν ἰδιοχείρων ὑπογραφῶν μας, καὶ τῆς ἐπικυρώσεως
τῆς κατὰ νῆσον κοινῆς μας σφραγίδος, δη-
- 2 λοποιουῦμεν ἀπαξάπαντες οἱ ὑπογραφόμενοι ἱερεῖς, προεστώτες, ἐπίτροποι, οἱ
κοκύρηδες, καὶ ὅλος ὁ κοινὸς λαὸς οἱ κα-
- 3 τοικοῦντες τὴν νῆσον σίφνον, ὅτι ἀνεγνώσθη ἡμῖν παρὰ τοῦ σιὸρ γεωργάκη
γρυπάρη σεβασμία ἡμῖν ἐπιστολὴ τοῦ παν-
- ιερῶ-
- 4 τάτου θεοπροβλήτου τε, καὶ κατὰ πάντα ἡμῖν εὐεργετικωτάτου δεσπότης ἁγίου
Κυζίκου κυρίου κυρίου Ἀγαπίου Γρυπάρη, ἥτις
- 5 διορίζεται, προστάττει, καὶ περιέχει, πῶς πρὸς τοῖς ἄλλοις καλοῖς ἀγαθοεργή-
μασιν, οἷς εὐηργέτησεν ὡς φιλόπατρις τὴν
πατρίδα,
- 6 βούλεται ἔτι προσθεῖναι, καὶ δοῦναι δάνεια εἰς τὸ κοινὸν σίφνον πέντε πουργία,
τὰ ὅποια ἡ πανιερότης του διορίζει, ὡσὰν
πάγκος, νὰ διατη-
- 7 ροῦνται ἀμετακίνητα ἐπάνω εἰς τὸ κοινόν, τὸ δὴ λεγόμενον εἰς αἰῶνα αἰῶνος
μὲ διάφορον πρὸς τεσσαράκοντα γρ(όσια) τὸ
κατ' ἔτος
- 8 κάθε πουργίον, καὶ νὰ λαμβάνῃ τὸ δεδουλευμένον τοῦτο διάφορον παρὰ τῆς
κοινότητος, ἕως οὗ ζῇ ἡ πανιερότης του. μετὰ
δὲ θάνατον
- 9 αὐτῆς, καὶ πρὸς θεὸν ἐνδημίαν, πάλιν νὰ εἶναι καὶ τότε ἀμετακίνητα, χωρὶς νὰ
ἡμπορῇ κανένας τῆς συγγενείας εἰς αὐτὰ
- 10 νὰ ἐγγίξῃ μέχρις αὐτοῦ ὀβολοῦ, ἔξω τοῦ δεδουλευμένου αὐτῶν διαφόρου, τὸ
ὁποῖον θέλει νὰ λαμβάνῃ ὁ διορισθεὶς παρὰ
τῆς πανιε-
- 11 ρότητός του ναζίρης ἐκ τῆς συγγενείας του μετὰ τοῦ κατὰ καιρὸν ἀρχιερέως,
διδασκάλου τε τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, καὶ
προεστώτων τῆς νήσου
- 12 οἵτινες πέρνοντες εἰς χεῖρας τὸ διάφορον τοῦτο, θέλουσιν δίδει κατ' ἔτος τὰ
ἑκατὸν γρόσια νὰ ὑπανδρεύεται μία πτωχὴ
παρθένος,